

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

2 Vtrum inueniatur in animalibus brutis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](#)

ordinis principium est, quod propria uirtute hoc facit. Subordinati vero, quid superioris uitrius participatione soli hoc facit. Et quoniam agere propter finem, collationem quandam eius quod est ad finem, ad ipsum finem manifeste importat: conseruare autem in finem ab his cognitione (et si fingendi detur licentia) intelligi nequit, oportet ut de ratione principii propria uitrius actu propter finem sit cognitio: ac per hoc principium propria uitrius ages propter finem, constat nec essendo ex gradu cognoscitur. Et consequenter, siquid non cognoscitum agit propter finem, et si habeat principium agendi propter finem, non habet principium nisi subordinati ordinis, quod scilicet ex hoc, quod est imprestito, quemadmodum a cognoscitur principiat propter finem. Et hoc modo naturalia agunt propter finem: ita quod aequinoctium est hic inter literam hanc, & secundum Physis, ac ratio est. Author liquidum loquitur de principio agente propter finem propria uitrius. & de tali uerisimilium est dicere, quod in foliis cognoscitur est principium agendi propter finem: quia ita in litera dicitur, ad hoc quod aliquid fiat propter finem, requiritur aliquantum notitia finis: propter quod a philosophis dicitur, & opus naturae, est operis intelligentiae. In secundo autem Physis, & alijs, est ferme de qualcumque principio, & sic late loquendo concedimus, & quod in naturalibus est principium agendi, & agendi propter finem, & non est principium propriam uitrius directuum in finem. & sic omnia consonant. ¶ Ad secundam autem dubitationem dicimus, quod quia animalia imperfecte co-

motuum, vel actuum principium est extra. Cum n. lapis mouetur sursum, principium huius motionis est extra lapidem: sed cum mouetur deorsum, principium huius motionis est in ipso lapide. Eorum autem, quae a principio intrinseco mouentur, quedam mouent se ipsa, quedam autem non. Cum enim omne agens seu motu, agat seu mouetur propter finem (vt supra habitum est *) illa perfecte mouentur a principio intrinseco, in quibus est aliquid intrinsecum principium non solum ut mouentur, sed ut mouentur in finem. Ad hoc autem quod fiat aliquid propter finem, requiritur cognitio finis aliqualis. Quodcumque igitur sic agit, vel mouetur a principio intrinseco, quod habet aliquam notitiam finis, habet in seipso principium sui actus non solum ut agat, sed etiam ut agat propter finem. Quod autem nullam notitiam finis habet, et si in eo sit principium actionis vel motus, non tamē eius quod est agere, vel moueri propter finem, est principium in ipso, sed in alio, a quo ei impetratur principium suarum motionis in finem. Vnde huiusmodi non dicuntur mouere se ipsa, sed ab aliis moueri. Quae vero habent notitiam finis, dicuntur se ipsa mouere: quia in eis est principium non solum ut agant, sed etiam ut agant propter finem. Et ideo, cum utrumque sitabut intrinsecum principio, si quod agunt, & quod propter finem agunt, horum motus & actus dicuntur voluntarij. Hoc autem importat nomen voluntarij, quod motus & actus sita propria inclinatione: & inde est quod voluntarium dicitur esse secundum distinctionem Aristo. & Greg. Niceni, & Damasc. * non solum cuius principium est intra, sed cum additione scientiarum. Vnde cum homo maxime cognoscatur finem sui operis, & moueat se ipsum, in eius actionibus maxime voluntarium inuenitur.

AD PRIMUM dicendum, quod non omne principium, est principium primū. Licet ergo de ratione voluntarij sit, quod principium eius sit intra: non tamen est contra rationem voluntarij, quod principium intrinsecum causetur, vel moueatur ab exteriori principio: quia non est de ratione voluntarij, quod principium intrinsecum sit principium primū. Sed tamen sciendum, quod contingit aliquid principiu motus, esse primum in genere, quod tamen non est primum simpliciter: sicut in genere alterabilium, pri-

A *mum alterans est corpus cælestē: quod tamen nō est primum mouens simpliciter, sed mouetur motu locali a superiori mouente. Sic igitur principium intrinsecum uoluntarij actus, quod est vis cognoscitua & appetitua, est primum principium in genere appetitui motus, quāuis moueat ab aliquo exteriori secundum alias species motus.*

B *A d SECUNDVM Dicendum, quod motus animalis nouus preuenitur quidem ab aliquo exteriori motu, quantum ad duo. Vno modo, inquantum per motum exteriorē p̄fäsentatur sensu animalis aliquod sensibile, qđ apprehensum mouet appetitum: sicut leo uidens ceruam per eius motum appropinquantem, incipit moueri ad ipsum. Alio modo, inquantum per exteriorē motum incipit aliqualiter immutari naturali immutatione corpus animalis, pura per frigus, vel calorem. Corpore autem immutato per motū exterioris corporis, immutatur etiam per accidentē appetitus sensitius, qui est virtus organi corporei: sicut cùm ex aliqua alteratione corporis commovetur appetitus ad concupiscentiam alicuius rei: sed hoc non est contra rationem voluntarij ut di^{ctum est*}. Huiusmodi enim motiones ab exteriori principio sunt alterius generis.*

C *gnoscunt finem, ut in 2. artic. huius q. dicuntur, id est etiam imperfēcte mouent se ad finem: & est tanta imperfēctio sita, vt non nisi participatio ne quadam moueant se ad finem si p̄fuit prudētia sunt, & ordinat in finem, propter quod simpliciter negari potest, quod mouent se ad finem, sicut quod ordinant ali quid in finem: quāuis concedatur simpliciter, qđ mouent se. Et pōtū nihilominus cū additione dici, quod imperfēcte mouer se propter finem, & sic in proposito accidit, nā superius fuit sermo simpliciter, hic at est sermo qđ gñ ma nifestatum in 2. art. Posset quoq; dici, vt dicetur ad tertium dubium, qđ quia habentia cognitionem sensitivam, mediū locū tenent inter naturalia, quæ nullo mō cognoscunt finem, & rationalia quæ oīno cognoscunt finē, mō in hoc modo in illud extremū declinat. In prima namq; qđ quia de agere p̄ p̄fīne sim plificiter & per se erat sermo, cū naturalibus computata sunt. Hic vero quia de uoluntario cōter sumpto, ut*

D A D T E R T I V M dicendum , quod Deus mouet hominem ad agendum non solum sicut ponens sensui appetibile , vel sicut immutans corpus , sed etiam sicut mouens ipsam voluntatem , quia omnis motus tam uoluntatis , quam naturae , ab eo procedit sicut a primo mouente . Et sicut non est contra rationem naturae , quod motus naturae sit a Deo , sicut a primo mouente , in quantum natura est quoddam instrumentum Dei mouentis : ita non est contra rationem actus voluntarij , quod sit a Deo , in quantum voluntas a Deo mouetur : est tamen communiter de ratione naturalis & voluntarij motus , quod sint a principio intrinseco .

E

ARTICVLVS II.

Vtrum uoluntarium inueniatur in animalibus brutis.

AD SECUNDVM sic procedetur. Videtur, quod uoluntarium non sit in brutis animalibus. Voluntarium enim a uoluntate dicitur: u-

N secundo articu.
aduerte , q id qd
perius , in prima
clicet q.articulo se-
undo, appellauit au-

C 2 thor

— 1 —

QVAEST. VI.

thor unico vocabulo cognoscere rationem
Et 3. dif. 27.
q. 1. ar. 4. ad.
3. Et ver. q.
24. art. 2. ad.
1. Et 3. Ech.
Iec. 4. & Ie.
5 cor. 1.
Text. 42.
tom. 2.

Lib. 2. ca.
24. & 22.

* Ca. 1. non
longe a fi.

Dam. lib.
2. cap. 24.
Nicenus. li.
5. ca. 4. circa
princip. lib. 2.
Ar. præc.

finis, & nos ex polo
mus consister in co
gnitione proportionis
inter finem, & id
quod est ad finem mo
do explicatur ex par
te utriusque extre
mum feliciter finis, & eius
quod est ad finem: & ex
dicitur quod est co
gnoscere ex parte fi
nis rationem finis: ex
parte vero eius quod
est ad finem, propor
tionem illius ad fi
nem: & intendit per
rationem finis, non
quod quid est, ut di
stinguitur contrain
dicendum: sed ratio
nem formalem finis
universaliter, sive par
ticulariter, ut distin
guitur contra rem, id
est, quod oportet co
gnoscere rem, qua
denominatur finis, ut
stat sub denominatio
ne finis, nerbi gra
tia, Muler prepara
tura pro prandio, no
solum nout hoc fut
urum prandium sed
nouit ipsum ut finis,
tunc sibi, sive prepara
tionis &c. alioquin
non rationetur
ex prandio ad pra
paranda, nec mouere
tur ad preparationem:
& similius nomi no
solum has carnes,
hanc horam &c. sed ut
proportionatas nuc
hie, sic &c. ad talem
finem: & hoc est
perfecte co
gnoscere fi
nis, &
nosse
ta
tionem finis.

luntas autem cum sit in ratione,
ut dicitur in 3. de anima, * non
potest esse in brutis animalibus.
ergo neque uoluntarium in eis
intuatur.

¶ 2 Praet. Secundum hoc, quod
actus humani sunt voluntarij, ho
mo dicitur esse dominus suorum
actuum: sed bruta animalia non
habent dominum sui actus: non
enim agunt, sed magis aguntur,
ut Damasc. dicit. ergo in brutis
animalibus non est voluntarium.
¶ 3 Praet. Damasc. † dicit, quod actus
uoluntarios sequitur laus, vel vi
tuperium: sed actibus brutorum
animalium non debetur neque
laus, neque uituperium. ergo in eis
non est voluntaritum.

SED CONTRA est, quod dicit
Philosophus in 3. Ethic. * quod pueri
& bruta animalia conuincant
voluntario: & idem dicunt Greg.
Nicenus, & Damasc. †

RESPON. Dicendum, quod sicut
dictum est, * ad rationem uolun
tarij requiritur, quod principium
actus sit intra, cum aliqua cogni
tione finis. Est autem duplex co
gnitio finis, perfecta scilicet: &
imperfecta. Perfecta quidem finis
cognitio est, quando non solum
apprehenditur res quae est finis,
sed etiam cognoscitur ratio finis,
& proportio eius quod ordinata
ad finem ipsum: & talis co
gnitio finis competit solitaria
li naturae. Imperfecta autem co
gnitio finis est, quae in sola finis
apprehensione consistit sine hoc,
quod cognoscatur ratio finis, &
proportio actus ad finem, & talis
cognitio finis reperitur in brutis
animalibus per sensum, & affi
cationem naturalem. Perfectam
igitur cognitionem finis sequitur
uoluntarium secundum rationem
perfectam, prout scilicet ap
prehenso fine aliquis potest deli
berans de fine, & de his quae sunt
ad finem, moueri in finem, uel
non moueri. Imperfetta atten
tem cognitionem finis sequitur
voluntarium secundum rationem
imperfectam, prout scilicet appre
hensio finis, non deliberat, sed
subito mouetur in ipsum. Vnde
soli rationali natura competit uol
untarium secundum rationem
perfectam: sed secundum rationem
imperfectam, competit etiam
brutis.

AD PRIMUM ergo Dicendum,
quod uoluntas nominat
rationalem appetitum: & ideo
non potest esse in his, quae ratio
ne carent. uoluntarium autem
denominatur dicitur a uolunta
te, & potest trahi ad ea in quibus

F est aliqua participatio uoluntatis
secundum aliquam conuenientiam
ad uoluntatem. & hoc modo
uoluntarium attribuitur ani
malibus brutis, in quantum. Sper
cognitionem aliquam mouen
tur in finem.

AD SECUNDUM dicendum, quod ex hoc contingit, quod ho
mo est dominus sui actus, quod ho
mo habet deliberationem de suis acti
bus. Ex hoc enim quod ratio de
liberans est habet ad opposita, uol
untas in uirumque potest: sed se
cundum hoc uoluntarium non
est in brutis animalibus, ut di
ctum est.*

AD TERTIUM Dicendum, quod
laus, & uituperium consequunt
ur actum uoluntarium secundum
perfectam uoluntarij rationem,
qualis non intuatur in
brutis.

ARTICULVS III.

Vitrum uoluntarium possit esse absque
omni actu.

AD TERTIUM sic proceditur.
Videtur, quod uoluntatum
non possit esse sine actu. Uolun
tarium enim dicitur, quod est a
uoluntate: sed nihil potest esse a
uoluntate, nisi per aliquem actum,
ad minus ipsius uoluntatis. ergo
uoluntarium non potest esse
sine actu.

¶ 2 Praet. Sicut per actum uolun
taris dicitur aliquis uelle, ita ce
sante actu uoluntatis dicitur non
uelle: sed non velle in uoluntarij
causat, quod opponitur uolunta
rio, ergo uoluntarium non potest
esse actu uoluntatis cessante.

¶ 3 Praet. de ratione uoluntarij est
cognitio, vt dictum est. * sed co
gnitio est per aliquem actum. ergo
uoluntarium non potest esse
absque aliquo actu.

SED CONTRA. Illud, cui
dus domini sumus, dicitur esse
uoluntarium: sed nos domini su
mus eius quod est agere, & non
agere, uelle & non uelle. ergo si
curagere, & velle est uoluntarium:
ita & non agere, & non velle.

RESPON. Dicendum, quod
uoluntarium dicitur, quod est a
uoluntate. ab aliquo arte dicitur
esse aliquod dupliciter. Uno
modo directe, quod scilicet pro
cedit ab aliquo in quantum est
agens, sicut calcatio a calore. Alio
modo indirecte, ex hoc ipso quod
non agit: sicut submersio nauis
dicitur esse a gubernatore, in qua
tum desistit a gubernando.

Sed sciendum, quod non semper id
quod

Super questionis se
xte articulum ter
tium.

C irca ceteros que
questionis articulos
usq. ad ultimum ex
clusiue, nihil occur
rit ferilibendum. Ad
tertium articulus fun
damentum est multa
num ueritatum, cum
de peccatis dispu
tare, & specialiter o
mnis omnis: unde &
eo in locis proprijs
utetur. Singulariter
tamen nunc, ex hoc
articulo commandan
dam est memoria, quod
ad rationem uoluntarij indirec
te non sufficit potestas
in uoluntate, & nega
tio prouisionis: sed
oporet tria concurre
re, scilicet posse, debere,
& non uelle, aut non
imperare, & proprie
tatem non uale argumen
tum. Hoc ponit
a uoluntate prohibe
ri, & non est prohibi
tum, ergo ei uolun
tarium. Et hoc est ual
de notandum proper
actus qui sunt ab ani
ma lenitudo, & gene
rauitate, & non ex pr
cepto intellectus. O
portet n. diligenter
attendere, si debet, &
quando debet impe
dire. Quamus per
in secundo argumen
to iuncto sua respon
sionis occasionem dat
disputandi, an obie
ctionem moueat uolun
tarium actum. Sed quae
de motu uoluntatis
erit specialis question
in litera, illucque
differtur. Sextus regu
lam tradit, in iudican
disiuris, contractis
&c. factis ex me
tu etiam cadente in
constantem uitam,
dum omnia huiusmo
di uere, uoluntaria
docemur, quamvis
aliquid habeant in
uoluntarij admittunt,
ac per hoc si mala
sunt artua, ut per
iuria, infamiae, &
similia peccata sunt
mortali. Esto tamen
cautus in materia ma
trimonii: quia Eccles
ia uale quod non fo
lum sit uoluntarium,
sed plene uoluntari
um, ut in quarto
sententiatur habes.
Compatit quod
que humana iura,
his que metu sunt,
libertatem plenam
fouendo, non uol
untarium in his ne
gando.

* In cot. 2.

Infra q. 7.
art. 5. ad. 3.
Et 2. dif. 2.
art. 3. cor. &
ad. 5. Et ma
q. 2. arti. 4.
ad. 2.

1. co.
Et 4.
art. 2.
q. 2.
2. art. 2.
q. 3.
3. art. 2.
q. 4.
4. art. 2.
q. 5.
5. art. 2.
q. 6.
6. art. 2.

* Tex
temp.

1. lib.
2.
3.
4.
5.
6.

* Cap
mo. 5.